

Wojciech Kosior*

Jakub M. Łukasiewicz**

UMOWA JAKO ŹRÓDŁO WŁADZY RODZICIELSKIEJ NAD PASIERBEM – UJĘCIE MODELOWE NA PRZYKŁADZIE ANGIELSKIEGO USTAWODAWSTWA¹

1. Zagadnienia wstępne

Zgodnie z utrwalonym w piśmiennictwie poglądem, fundamentem prawa rodzinnego są trzy **podstawowe stosunki rodzinno-prawne**². Mowa tu o stosunku małżeństwa, pokrewieństwa i przysposobienia, które to stosunki stanowią źródło pozostałych stosunków rodzinno-prawnych³. Oznacza to, że zarówno władza rodzicielska, stosunek ustroju majątkowego małżonków⁴, a także stosunek powinowactwa, czy wreszcie alimentacji określić można jako **stosunki zależne**. Ich esencja polegać ma na tym, że stosunki te nie występują samodzielnie, lecz co do zasady odnajdują swe źródło w jednym z podstawowych stosunków

---

* Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Prawa i Administracji, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, e-mail: wojciech.kosior@gmail.com.

** Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Prawa i Administracji, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, e-mail: j.m.lukasiewicz@wp.pl.

¹ W tym miejscu chcielibyśmy złożyć podziękowania Pani D. Beange LLB (Hons) Solicitor of the Supreme Court of England and Wales Higher Rights of Audience za udzieloną pomoc w zakresie prawa angielskiego.

² Stosunki opieki i kurateli nie stanowią stosunków rodzinno-prawnych, ponieważ stosunki te mają na celu ochronę jednostki ze względu na sytuację osobisto-rodzinną, nie zaś realną imitację sfery rodzinno-prawnej. J.M. Łukasiewicz [w:] *Institucje prawa rodzinnego*, red. J.M. Łukasiewicz, Warszawa 2014, s. 21. Za ujęciem stosunków opieki i kurateli jako stosunków rodzinno-prawnych: J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Kraków 2003, s. 33. Pogląd umiarkowany zakłada, iż stosunek opieki i kurateli nie należy do katalogu stosunków rodzinno-prawnych poza stosunkiem opieki nad małoletnim oraz kuratelą ustanowioną dla dziecka poczętego lecz nienarodzonego. J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005, s. 42. Stosunek opieki jako stosunek prawno-rodzinny ujmuje również T. Sokołowski, *Prawo rodzinne – zarys wykładu*, Poznań 2008, s. 27.

³ J.M. Łukasiewicz, *Kilka słów o stosunkach rodzinno-prawnych podstawowych zależnych i odwranych*, ZNUR 2013, nr 12, s. 45–56; J.M. Łukasiewicz, *Małżeńska współzależność majątkowa w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2018, s. 10 i n.

⁴ Por. G. Jędrejek, *Interyccy. Pojęcie. Treść. Dochodzenie roszczeń*, Warszawa 2010, s. 25, 29–30.

rodzinno-prawnych⁵. Oczywiście w ujęciu historycznym wskazana zależność mogła być do tego stopnia silna, że dawni prawnicy nie dostrzegali potrzeby konstruowania specjalnych stosunków zależnych. W agnaticznym stosunku pokrewieństwa (okresu królestwa i wczesnej republiki rzymskiej) mieściły się elementy zaliczane współcześnie do stosunku władzy rodzicielskiej (ojcowskiej), kognacji i alimentacji⁶. Z czasem jednak myśl prawnicza zaczęła ujmować niektóre stosunki w kategoriach stosunków zależnych⁷. Równocześnie we współczesnych rozwiązaniach normatywnych można dostrzec formułowanie nowych (obok stosunków zależnych) odmian stosunków rodzinno-prawnych.

Uregulowany w treści art. 144 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁸ stosunek alimentacyjny łączący ojczyma (lub macochę) oraz pasierba stanowi przykład **stosunku pośrednio zależnego**. Stosunek ten wynika ze stosunku powinowactwa (pomiędzy ojczymem lub macochą a pasierbem), który to z kolei stosunek wynika ze stosunku małżeństwa (pomiędzy ojczymem lub macochą a rodzicem prawnym pasierba)⁹. Oprócz tego prawo polskie zna **stosunki rodzinno-prawne autonomiczne**, a więc takie, które występują pomimo braku rodzinno-prawnego stosunku podstawowego. Wśród nich wskazać należy stosunek alimentacyjny pomiędzy

⁵ Por. S. Grzybowski, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1980, s. 13.

⁶ Władza *pater familias* nie wyłączała alimentów. Wręcz przeciwnie, alimentacje łączono z obowiązkiem wychowania, zaś prawo ojca do zabicia potomstwa stanowiło sposób wykonywania władzy karnej w przypadku poważnego przestępstwa. F. Wycisk-Sac, *Obowiązki alimentacyjne i wychowawczy w prawie rzymskim okresie królewskiego*, RTK 1963, nr 4, s. 219, 229, 241. B. Łapicki, *Władza ojcowska w starożytnym Rzymie*, Warszawa 1933, s. 110. R. Świrgoń-Skok, *Kilka uwag na temat alimentacji w prawie rzymskim* [w:] *Prawo alimentacyjne. Zagadnienia systemowe i proceduralne*, red. J.M. Łukasiewicz, I. Ramus, t. 1, Toruń 2015, s. 29 i n. O wspólnym rodowodzie stosunku alimentacyjnego i stosunku władzy rodzicielskiej może świadczyć wzajemne krzyżowanie się treści obu stosunków. Por. T. Sokołowski, *Władza rodzicielska nad dorastającym dzieckiem*, Poznań 1987, s. 28.

⁷ Por. J.M. Łukasiewicz, *Uwagi na temat umowy alimentacyjnej i kontraktów quasi-alimentacyjnych* [w:] *Prawo kontraktów*, red. Z. Kuniewicz, D. Sokołowska, Warszawa 2017, s. 260–269.

⁸ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2017 r. poz. 682) – dalej: k.r.o.

⁹ J.M. Łukasiewicz, *Podstany obowiązku alimentacyjnego w świetle art. 144 § 1 k.r.o.* [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia 100 rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, red. M. Nazar, Lublin 2015, s. 220 i n.

rozwiedzionymi małżonkami (art. 60 k.r.o.)¹⁰, stosunek alimentacyjny po rozwiązaniu przysposobienia (art. 125 k.r.o.)¹¹, stosunek powinowactwa po ustaniu małżeństwa (art. 61⁸ k.r.o.) oraz stosunek alimentacyjny mężczyzny wobec ciężarnej matki (art. 141 k.r.o.)¹².

W kontekście powyższych uwag, stosunek władzy rodzicielskiej stanowi stosunek typowy, ponieważ zawsze wynika z podstawowego stosunku pokrewieństwa bądź przysposobienia i polskie prawo nie zna żadnych wyjątków od tak przyjętej zasady. Na gruncie obcych rozwiązań prawnych można jednak obserwować modele, które władzę rodzicielską „odrywają” od podstawowych więzi filiacyjnych i kreują tego rodzaju stosunek, jako stosunek autonomiczny, gdyż oparty na tzw. umowie o odpowiedzialności rodzicielskiej. Taka konstrukcja charakterystyczna jest dla systemu prawnego obowiązującego we współczesnej Anglii oraz Walii. Oczywiście w systemie tym tradycyjnie odpowiedzialność rodzicielska wyrasta ze stosunku prawnego pokrewieństwa¹³, niemniej jednak umowa o odpowiedzialności rodzicielskiej stanowi przykład wyjątku od prezentowanej zasady. W literaturze angielskiej wyróżnia się także rodzicielstwo oparte na intencjach, związane z dawstwem nasienia, gdzie genetyczny ojciec zostaje pozbawiony statusu wynikającego z rodzicielstwa na rzecz kobiety będącej biorczynią nasienia¹⁴, niemniej jednak tego rodzaju sytuacje nie będą przedmiotem rozważań, gdyż wskazany problem dotyczy rozbieżności pomiędzy pokrewieństwem biologicznym oraz genetycznym, a także wątpliwością, któremu z tych stosunków przyznać charakter normatywny. Tymczasem celem niniejszego artykułu ma być analiza

¹⁰ Por. uchwała SN z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 39/11 (Lex nr 852349).

¹¹ T. Smyczyński, *Stosunek alimentacyjny a stosunek zobowiązaniowy*, RPEiS 1985, nr 1, s. 30.

¹² H. Dolecki, T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy – komentarz*, Warszawa 2010, s. 781; T. Dominińczyk [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy – komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 852 i n.; J. Ignaczewski [i in.], *Alimenty*, Warszawa 2009, s. 88 i n.; J. Gwiazdomorski, *Roszczenia matki dziecka pozamałżeńskiego przeciwko jego ojcu, który nie jest jej mężem*, RPEiS 1974, nr 3, s. 53–56; J. Gwiazdomorski, *Krenni uprawnieni do żądania i obowiązani do dostarczania środków utrzymania*, PiP 1954, z. 1, s. 80.

¹³ J. Shapiro, *Changing Ways, New Technologies and the Devaluation of the Genetic Connection to Children* [w:] *Family Law and Family Values*, red. M. MacLean, Oxford 2005, s. 93.

¹⁴ Wskazuje się przy tym na konieczność funkcjonalną i społeczne zapotrzebowanie akceptacji przez ustawodawcę rodzicielstwa opartego na intencjach. S. Gilmore, L. Glennon, *Family Law*, Oxford 2014, s. 350–352.

sytuacji, kiedy pokrewieństwo prawne dziecka jest już ustalone, a pomimo tego, stosunek odpowiedzialności rodzicielskiej nawiązuje się pomiędzy osobami, co do których nie zachodzi relacja prawna pokrewieństwa. Modelowym przypadkiem takiej sytuacji jest odpowiedzialność rodzicielska sprawowana przez ojczyra bądź macochę wobec pasierba na podstawie cywilnoprawnej umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej¹⁵. Kwestie te stanowiąc będą przedmiot analizy dla autorów niniejszej rozprawy.

2. Istota tzw. *parental responsibility*

Z perspektywy polskiego prawa rodzinnego wyłącznym sposobem nawiązania władzy rodzicielskiej pomiędzy ojczymem (bądź macochą) a pasierbem jest przysposobienie¹⁶. Tymczasem na gruncie regulacji angielskich ojczym (bądź macocha) może nabyć odpowiedzialność rodzicielską nad pasierbem na podstawie umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej (*parental responsibility agreement*). Analiza szczegółowa tej umowy wymaga jednak uprzedniego omówienia podstawowych kwestii uregulowanych w *Children Act* z 1989 r.¹⁷ związanych z odpowiedzialnością rodzicielską w angielskim systemie prawnym.

Zgodnie z treścią art. 3 wskazanej ustawy odpowiedzialność rodzicielska (*parental responsibility*) stanowi całokształt majątkowych oraz osobowych praw i obowiązków przysługujących rodzicowi względem dziecka¹⁸. Dotyczy też podejmowania wszelakiego rodzaju decyzji związanych z wychowaniem

---

¹⁵ W takim przypadku źródłem władzy rodzicielskiej jest wprawdzie umowa, niemniej jednak status rodzinny osób kompetentnych do zawarcia takiej umowy nie jest z punktu angielskiego prawa obojętny.

¹⁶ Jednakże w prawie polskim można znaleźć przykłady, gdzie relacja pomiędzy małżonkiem rodzica a dzieckiem ma znaczenie prawne, przykładowo pasierbica i ojczym to osoby, które ustawodawca zalicza do kręgu najbliższej rodziny, zwalniając w całości od podatku nabycia własności rzeczy lub praw majątkowych tytułem dziedziczenia i darowizny pomiędzy tymi osobami lub po tych osobach niezależnie od wartości (art. 4a ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn, Dz.U. z 2018 r. poz. 644). Ponadto pomiędzy pasierbem a ojczymem (macochą) istnieje obowiązek wzajemnej alimentacji wynikający z art. 144 k.r.o.

¹⁷ *Children Act* z 1989 r., <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/contents>, 5.06.2017.

¹⁸ Art. 3 ust. 1 *Children Act* stanowi: *In this Act "parental responsibility" means all the rights, duties, powers, responsibilities and authority which by law a parent of a child has in relation to the child and his property.*

dziecka¹⁹. Tytułem przykładu rodzic podejmuje decyzje o przynależności religijnej dziecka oraz podejmuje decyzje dotyczące kierunku jego edukacji. Wskazuje przyszłe imię dziecka oraz dokonuje wyboru przyszłego opiekuna prawnego na wypadek swojej śmierci. Wreszcie wyraża zgodę na różnego rodzaju zabiegi medyczne, czy też zgodę na udostępnienie dokumentacji medycznej dziecka, a ponadto reprezentuje dziecko we wszystkich postępowaniach przed organami wymiaru sprawiedliwości oraz organami administracji²⁰. Co ciekawe, rodzic sprawujący odpowiedzialność rodzicielską na gruncie angielskiego prawa rodzinnego posiada prawo do przyjmowania oraz odbierania w swoim imieniu należnych dziecku alimentów²¹. Przeciwnie, w polskim porządku prawnym, rodzic odbierający alimenty zasądzone na rzecz dziecka, występuje jako przedstawiciel ustawy dziecka, a więc działa w imieniu dziecka, a nie w imieniu własnym.

Rozpatrując sposoby nabycia odpowiedzialności rodzicielskiej można stwierdzić, że sytuacją standardową jest przypadek, kiedy dziecko przychodzi na świat w związku małżeńskim swoich biologicznych rodziców; wówczas zarówno matka, jak też ojciec dziecka, posiadają pełnię odpowiedzialności rodzicielskiej²². W przypadku dziecka pozamałżeńskiego odpowiedzialność rodzicielska przysługuje tylko matce dziecka, zaś ojciec dziecka może ją uzyskać (na podstawie art. 4 *Children Act*)²³ wyłącznie

---

¹⁹ Department for Education, *The Children Act 1989 Guidance and Regulations*, t. 1, Court Orders, London 2008, s. 12.

²⁰ O władzy rodzicielskiej w Wielkiej Brytanii por. H. Reece, *The degradation of parental responsibility* [w:] *Parents and Parental Responsibility*, red. R. Probert, S. Gilmore, J. Herring, Oxford 2009, s. 85–102; H. Reece, *From parental responsibility to parenting responsibility* [w:] *Law and Sociology: Current Legal Issues*, red. M. Freeman, Oxford 2006, s. 459–483; T. Bond, J.M. Black, A.J. Bridge, *Family Law 2008*, Oxford 2008, s. 418 i n.; H. Palmer, *Rights and Responsibilities Towards Children: Does the current law do enough to ensure that unmarried fathers can access parental responsibility?*, <https://www.aber.ac.uk/en/media/departmental/law-criminology/pdf/publications/auslcj2014/10--Rights-and-Responsibilities-Towards-Children---Does-the-current-law-do-enough-to-ensure-that-unmarried-fathers-can-access-parental-responsibility.pdf>, 18.05.2017.

²¹ Niezależnie od stosunku władzy rodzicielskiej, a więc bezpośrednio z tytułu pokrewieństwa rodzic ponosi obowiązek utrzymania dziecka (zależny stosunek alimentacyjny), a także uczestniczy wzajemnie z dzieckiem w stosunkach dziedziczenia.

²² Zgodnie z art. 2 ust. 1 *Children Act*: *Where a child's father and mother were married to each other at the time of his birth, they shall each have parental responsibility for the child.*

²³ Zgodnie z art. 2 ust. 2 *Children Act*: *Where a child's father and mother were not married to each other at the time of his birth – (a) the mother shall have parental responsibility for the child; (b) the father shall have parental*

w jednej ze wskazanych poniżej sytuacji²⁴. Jeżeli ojciec dziecka został wpisany do aktu urodzenia dziecka za zgodą matki, wówczas dochodzi do automatycznego powstania odpowiedzialności rodzicielskiej po stronie ojca dziecka, bez żadnych dodatkowych poświadczeń czy też deklaracji. Ojciec nie może jednak żądać wpisania go do aktu urodzenia samodzielnie, a więc bez uprzedniej zgody matki. Podobnie matka dziecka nie może zarejestrować ojcostwa dziecka bez uprzedniej zgody ojca dziecka²⁵. Warto przy tym odnotować, że automatyczne nabycie odpowiedzialności rodzicielskiej przez ojca zarejestrowanego w akcie urodzenia dziecka dotyczy wyłącznie dzieci urodzonych po 2003 roku, gdyż przed tą datą rejestracja ojcostwa nie dawała ojcu atrybutów odpowiedzialności rodzicielskiej²⁶. W takiej sytuacji konieczne było zawarcie przez ojca umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej, bądź też konieczne było wystąpienie do sądu o ustalenie biologicznego ojcostwa wobec dziecka²⁷. Zgodnie z treścią art. 55 *Family Law Act* z 1986 r.²⁸ ojciec może złożyć wniosek o sądowe ustalenie ojcostwa, jeśli nie doszło do zarejestrowania ojcostwa z chwilą sporządzenia aktu urodzenia dziecka. Dokonana wskutek sądowego ustalenia ojcostwa re-rejestracja aktu urodzenia dziecka nie daje jednak ojcu odpowiedzialności rodzicielskiej automatycznie²⁹; konieczne jest wówczas podjęcie jednej z dwóch czynności służących uzyskaniu odpowiedzialności rodzicielskiej: (1) Ojciec dziecka może zawrzeć z matką dziecka umowę o odpowiedzialności rodzicielskiej (*parental responsibility*

---

responsibility for the child if he has acquired it (and has not ceased to have it) in accordance with the provisions of this Act.

²⁴ R. Probert, S. Gilmore, J. Herring, *Responsible Parents and Parental Responsibility*, Oxford 2009, s. 51–53.

²⁵ Por. sekcja 10 i 10(A) *Births and Deaths Registration Act 1953*.

²⁶ S. Gilmore, L. Glennon, *Family...*, s. 355–356.

²⁷ Trzeba też podkreślić, że automatyczne uzyskanie ojcostwa następuje w przypadku rejestracji ojca do aktu urodzenia dziecka w chwili zakładania tego aktu. W konsekwencji w momencie sporządzania aktu urodzenia dziecka rodzice muszą się jednocześnie stawić w urzędzie, albo rodzic zgłaszający musi mieć deklarację o wyrażeniu zgody przez drugiego rodzica. Warto odnotować, że władzę rodzicielską można też uzyskać w sytuacji, gdy faktycznie zamieszkując z dzieckiem sprawuje się nad nim pieczę.

²⁸ *Family Law Act* z 1986 r., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/55/contents>, 5.06.2017.

²⁹ W takiej sytuacji wyraźnie z treści aktu urodzenia dziecka wynika, że ojciec był zarejestrowany w tym akcie później co wiąże się z brakiem automatycznie uzyskanej władzy rodzicielskiej. Por. art. 55 *Family Law Act* z 1986 r.

agreement); (2) Odpowiedzialność rodzicielska może też zostać ojcu powierzona na mocy decyzji sądu po rozpatrzeniu jego wniosku (tzw. *parental responsibility order* zwane niegdyś *residence order*)³⁰.

Oprócz tego ojciec dziecka, który w chwili jego narodzin nie pozostawał w związku małżeńskim z matką dziecka, może nabyć odpowiedzialność rodzicielską poprzez jej poślubienie, jeżeli następnie przysposobi dziecko małżonki, bądź też zostanie wyznaczony opiekunem prawnym dziecka³¹. Co istotne, ojciec dziecka niepozostający w związku małżeńskim z matką dziecka, nawet bez odpowiedzialności rodzicielskiej, może korzystać z szeregu uprawnień względem dziecka, które realizuje poprzez składanie stosownych wniosków do sądu³². Oprócz tego ojciec jest zobowiązany do tzw. *child maintenance*, czyli świadczenia alimentacyjnego³³.

3. Umowa jako źródło *parental responsibility* dla rodzica przybranego

Współmałżonek rodzica dziecka w języku angielskim określane jest mianem *step-parent*, gdzie określenie to należy dosłownie tłumaczyć jako tzw. przybrany rodzic dziecka. W zależności od płci rodzica może to być *step-mother*, czyli macocha, bądź *step-father*³⁴, czyli ojczym dziecka. Podobnie jak w Polsce rodzic przybrany jest małżonkiem rodzica biologicznego po uprzednim rozwodzie bądź śmierci jednego z rodziców biologicznych dziecka. Oczywiście sam fakt wspólnego zamieszkiwania z rodzicem

³⁰ Art. 4 ust. 1 *Children Act* stanowi: *Where a child's father and mother were not married to each other at the time of his Birth the father shall acquire parental responsibility for the child if – (a) he becomes registered as the child's father under any of the enactments specified in subsection (1A); (b) he and the child's mother make an agreement (a "parental responsibility agreement") providing for him to have parental responsibility for the child; or (c) the court, on his application, orders that he shall have parental responsibility for the child.* M. Gheera, *Parental responsibility*, Social Policy Section 2014, SN/SP/2827/2014, s. 2. Choć w takiej sytuacji następuje re-rejestracja ojca w akcie urodzenia, to jednak sąd może zdecydować o sporządzeniu nowego aktu urodzenia, który niczym nie różni się od aktu urodzenia sporządzonego przez zgodne działanie rodziców.

³¹ M. Gheera, *Parental...*, s. 2.

³² D. Hershman, A. Macfarlane, *Children Law and Practice*, Bristol 2002, s. 212: *Even without parental responsibility, the unmarried father is treated under CA [Children Act] 1989 as the child's father and is entitled to apply for any order with respect to him. If the child is in care, he is entitled to have reasonable contact with him, but he is not entitled to remove him from accommodation provided by the local authority.*

³³ O *child maintenance* por. *Strengthening families, promoting parental responsibility: the future of child maintenance*, London 2011, s. 24 i n.

³⁴ *Oxford English Dictionary*, Oxford 2012, s. 715.

biologicznym dziecka oraz dzieckiem nie skutkuje jeszcze nabyciem statusu ojczyma bądź macochy wobec dziecka. Niezbędne jest zawarcie związku małżeńskiego, a ponadto konieczne jest dokonanie przysposobienia, choć przepisy prawa angielskiego dopuszczają uzyskanie odpowiedzialności rodzicielskiej z pominięciem instytucji przysposobienia za pośrednictwem innych instrumentów prawnych. Są to:

- a) uzyskanie *child arrangements order* poświadczającego, że dziecko zamieszkuje razem z rodzicem przybranym i pozostaje na jego utrzymaniu i w związku z tym przysługują mu uprawnienia rodzicielskie;
- b) uzyskanie *parental responsibility order* na wniosek rodzica przybranego³⁵;
- c) zawarcie konstytutywnej umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej tj. tzw. *parental responsibility agreement*.

Z poprzednich rozważań wynika, że ojciec biologiczny niepozostający w związku małżeńskim z matką dziecka (w chwili jego urodzenia) także może nabyć odpowiedzialność rodzicielską na podstawie umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej. W takim przypadku mamy jednak do czynienia z umownym „połączeniem” stosunku pokrewieństwa z odpowiedzialnością rodzicielską. Tymczasem w sytuacji rodzica przybranego sytuacja jest całkowicie odmienna. Chodzi bowiem o to, że umowne uzyskanie odpowiedzialności rodzicielskiej następuje przez osobę niezwiązaną z dzieckiem jakimkolwiek stosunkiem pokrewieństwa.

Wskazaną powyżej możliwość stworzyła nowelizacja ustawy *The Adoption and Children Act of 2002* z 2005 r., kiedy to do *Children Act* z 1989 r. wprowadzono przepis art. 4a stanowiący w ust. 1, co następuje:

„Kiedy rodzic dziecka (rodzic A), posiadający władzę rodzicielską nad dzieckiem, pozostaje w związku małżeńskim [lub jest partnerem cywilnym] z osobą która nie jest rodzicem dziecka („rodzicem przybranym”) [wówczas]

- (a) **rodzic A, bądź jeżeli drugie z rodziców dziecka również posiada odpowiedzialność rodzicielską nad dzieckiem to obydwój rodzice, mogą na podstawie umowy z rodzicem przybranym, przyznać**

---

³⁵ B. Mitchels, T. Bond, *Legal Issues Across Counselling & Psychotherapy Settings: A Guide for Practice*, London 2011, s. 128.

rodzicowi przybranemu odpowiedzialność rodzicielską nad dzieckiem; lub

(b) sąd może, na podstawie wniosku rodzica przybranego, przyznać rodzicowi przybranemu odpowiedzialność rodzicielską nad dzieckiem³⁶.

Powyższa umowa zawierana jest zatem pomiędzy rodzicem lub rodzicami biologicznymi posiadającymi odpowiedzialność rodzicielską a rodzicem przybranym dziecka. Przed zawarciem takiej umowy konieczne jest spełnienie dwóch przesłanek:

- a) po pierwsze rodzic przybrany musi pozostawać w związku małżeńskim (lub partnerskim na podstawie *Civil Partnership Act* z 2004 r.) z posiadającym odpowiedzialność rodzicielską rodzicem biologicznym dziecka;
- b) po drugie rodzic przybrany musi uzyskać zgodę wszystkich osób sprawujących odpowiedzialność rodzicielską nad osobą i majątkiem dziecka, a więc musi uzyskać zgodę obojga rodziców dziecka.

Nie jest zatem wystarczające, aby zgodę wyraził jedynie rodzic, z którym rodzic przybrany pozostaje w związku małżeńskim. Konieczność uzyskania zgody obojga rodziców biologicznych podkreśla szczególnie charakter umowy, dla której wymagane jest współdziałanie rodziców dziecka³⁷. W rezultacie w prawie angielskim istnieje możliwość sprawowania odpowiedzialności rodzicielskiej przez więcej niż dwóch rodziców wobec dziecka. Warto przy tym odnotować, że w przypadku braku porozumienia pomiędzy rodzicami biologicznymi dziecka, możliwe jest sądowe przyznanie odpowiedzialności rodzicielskiej na wniosek rodzica przybranego na podstawie art. 4a ust. 1b omawianej ustawy.

Zawarcie umowy o odpowiedzialność rodzicielską skutkuje przyznaniem rodzicowi przybranemu takich samych praw i obowiązków, jakie przysługują uprawnionym rodzicom biologicznym względem dziecka. Umowa taka nie wpływa na dotychczasowy zakres odpowiedzialności

---

³⁶ Art. 4a ust. 1 *Children Act*. *Where a child's parent ("parent A") who has parental responsibility for the child is married to [or a civil partner of,] a person who is not the child's parent ("the stepparent") – (a) parent A or, if the other parent of the child also has parental responsibility for the child, both parents may by agreement with the step-parent provide for the step-parent to have parental responsibility for the child; or (b) the court may, on the application of the step-parent, order that the step-parent shall have parental responsibility for the child.*

³⁷ J. Black [i in.], *A Practical Approach to Family Law*, Oxford 2012, s. 12–15.

rodzicielskiej rodziców biologicznych dziecka, a jedynie zrównuje status prawny rodzica przybranego. Podkreślić przy tym należy, że ojczym (bądź macocha) nie staje się wskutek umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej osobą zobowiązaną z tytułu świadczeń alimentacyjnych wobec dziecka, gdyż pomiędzy ojczymem (bądź macochą) a pasierbem nie powstaje stosunek prawny pokrewieństwa³⁸.

Zawarcie umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej następuje wedle formy określonej w rozporządzeniu do ustawy (*statutory instrument*) 2009 No. 2026 *Children and Young Persons, England and Wales The Parental Responsibility Agreement (Amendment) Regulations 2009*³⁹. Wskazany akt wprowadza jednolity wzór umowy o władzę rodzicielską. Co oczywiste, umowa powinna być sporządzona w formie pisemnej, a także powinna zawierać oświadczenia uprawnionych rodziców biologicznych o wyrażeniu zgody na udzielenie odpowiedzialności rodzicielskiej dla rodzica przybranego. Następnie wszystkie te osoby (łącznie z rodzicem przybranym) powinny złożyć w sądzie podpisy poświadczony w szczególnej formie przez Sędziego Pokoju, Sekretarza Sądowego, Asystenta Sekretarza Sądowego albo przez innego uprawnionego do przyjmowania oświadczeń pracownika sądowego upoważnionego przez sędziego⁴⁰.

Sądem właściwym miejscowo jest lokalny sąd rodzinny, sąd hrabstwa lub Rejestr Główny Wydziału Rodzinnego w Londynie (*Principal Registry of the Family Division*). W sądzie tym należy dodatkowo przedłożyć stosowne dokumenty poświadczające odpowiedzialność rodzicielską rodziców biologicznych dziecka tj. odpis aktu urodzenia dziecka oraz odpis aktu małżeństwa z adnotacją o rozwodzie⁴¹ rodziców biologicznych dziecka celem wykazania, że rodzice ci pozostawali w związku małżeńskim w chwili urodzenia

---

³⁸ Warto też nadmienić, że umowa o odpowiedzialności rodzicielskiej nie podlega wypowiedzeniu, gdyż jedynym sposobem rozwiązania umownego stosunku władzy rodzicielskiej jest interwencja sądu podjęta na wniosek każdego, kto posiada władzę rodzicielską, bądź też na wniosek dziecka.

³⁹ *Department for Education, The Children Act: Guidance and Regulations. Family support, day care and educational provision for young children*, t. 2, Londyn 1991, s. 5–6; N. Lowe, G. Douglas, *Bromley's Family Law*, Oxford 2015, s. 372; R. Powell, *Child Law: A Guide for Courts and Practitioners*, Winchester 2001, s. 34.

⁴⁰ Podpis nie może być poświadczony przez prawnika (*solicitor*).

⁴¹ Ewentualnie potwierdzenie zawarcia związku partnerskiego z adnotacją o rozwiązaniu takiego związku.

dziecka. Ewentualnie powinni oni przedłożyć dokument potwierdzający posiadanie odpowiedzialności rodzicielskiej przez ojca biologicznego. Dodatkowo rodzic przybrany powinien przedłożyć dokument poświadczający zawarcie związku małżeńskiego z rodzicem biologicznym dziecka. Każdy z wyżej wymienionych powinien też legitymować się ważnym dokumentem tożsamości. Tak podpisana umowa powinna zostać sporządzona w trzech egzemplarzach (lub trzech kopiach) po jednej dla każdego zainteresowanego tj. uprawnionych rodziców biologicznych i rodzica przybranego. Taki zestaw dokumentów powinien następnie zostać przesłany do wspomnianego Rejestru Głównego Wydziału Rodzinnego w Londynie. Po przyjęciu i akceptacji umowy, każde z rodziców otrzymuje jeden egzemplarz wraz z pieczęcią sądu i stosowną adnotacją sądową. Umowa wywołuje skutki prawne z chwilą zarejestrowania. Co ważne w przypadku przekazywania odpowiedzialności rodzicielskiej nad więcej niż jednym dzieckiem, do każdego z nich powinna zostać sporządzona odrębna umowa o odpowiedzialności rodzicielskiej.

4. Wnioski

W świetle przeprowadzonych analiz można zaproponować następującą hipotezę.

1. Jak się wydaje dawni prawnicy rzymscy nie dostrzegali pierwotnie potrzeby konstruowania specjalnych stosunków prawnych typu alimentacyjnego, wychowawczego, czy jakiegokolwiek innego. Wszelkie relacje rodzinne pomiędzy określonymi członkami rodziny ujmowano w jeden stosunek agnacyjny, którego elementy zbliżone były do współczesnej władzy rodzicielskiej, alimentacji i kognacji. Jak można sądzić, podobna tendencja do uproszczonego obrazu relacji rodzinnych z punktu widzenia historii prawa, obecna była w innych systemach prawnych występujących na terytorium Europy.
2. Z czasem zaczęto jednak rozróżniać m.in. na gruncie prawa polskiego stosunki podstawowe (stosunek małżeństwa, pokrewieństwa i adopcji) oraz stosunki zależne (stosunek alimentacyjny, stosunek władzy rodzicielskiej, stosunek ustroju majątkowego małżonków i stosunek powinowactwa).

3. Ostatecznie obok stosunków podstawowych i zależnych zaczęto konstruować stosunki niezależne. Chodzi tu o alimentację po rozwiązaniu małżeństwa (art. 60 k.r.o.), alimentację po rozwiązaniu przysposobienia (art. 125 k.r.o.), powinowactwo po rozwiązaniu małżeństwa (art. 61⁸ k.r.o.), a także alimentację wobec ciężarnej matki (art. 141 k.r.o.).

Przykładem tych ostatnich stosunków mogą być także rozwiązania obce. Reprezentatywnym modelem jest stosunek odpowiedzialności rodzicielskiej ojczyrna bądź macochy wobec pasierba na podstawie umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej. Jest to stosunek o tyle ciekawy, że jego źródłem jest umowa, która stanowi przykład zmieniającej się współcześnie aksjologii prawa rodzinnego. Aksjologii wedle której poza osobami formalnie należącymi do rodziny dostrzega się także osoby faktycznie włączone do wspólnoty rodzinnej w oparciu o bliskie więzi nieznaczące wiele z punktu widzenia prawa⁴². Kwestią otwartą pozostaje zaś pytanie, czy w takim kierunku powinien również pójść polski ustawodawca. Można się bowiem zastanawiać, czy należy dopuścić konstytutywny kontrakt dotyczący władzy rodzicielskiej do polskiego porządku prawnego, co wymaga przeprowadzenia niezwykle wnikliwych badań⁴³.

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie władzy rodzicielskiej jako stosunku prawnego, którego źródłem może być kontrakt rodzinno-prawny. Ponieważ przypadek taki występuje m.in. w regulacjach prawa angielskiego, stąd też uwaga autorów skupia się na analizie właśnie tych regulacji prawnych. Motywem przewodnim pracy jest stwierdzenie, że obecnie jesteśmy świadkami tzw. kontraktualizacji prawa rodzinnego. Na początku artykułu

---

⁴² Ojczym bądź macocha są związani z pasierbem więzią powinowactwa. W świetle polskiego prawa rodzinnego więź ta nie jest jednak zbyt doniosła, gdyż poza zakazem zawarcia małżeństwa (art. 14 k.r.o.) i dopuszczalną w pewnych przypadkach alimentacji (art. 144 § 1 k.r.o.) oraz możliwością spadkobrania, więź ta nie daje podstaw do wykonywania władzy rodzicielskiej (por. art. 95 i n. k.r.o.) oraz formalnego włączenia do rodziny (art. 27 k.r.o.).

⁴³ Na temat kontraktualizacji prawa rodzinnego por. J.M. Łukasiewicz, *Ewolucja stosunku alimentacyjnego* [w:] *Meandry prawa – teoria i praktyka. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Mieczysława Goettela*, red. E. Pływaczewski, J. Bryka, Szczytno 2017, s. 305–315.

wskazano różne modele stosunków rodzinno-prawnych. Jak można sądzić, pierwotnie, rzymscy prawnicy nie dostrzegali potrzeby wyróżniania poszczególnych stosunków rodzinno-prawnych, takich jak np. władza rodzicielska, czy też utrzymanie dziecka w formie współczesnej alimentacji. Wszystkie tego typu relacje, występujące pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny, mieściły się w tzw. stosunku pokrewieństwa agnacyjnego. Z czasem zaczęto jednak rozróżniać tzw. podstawowe stosunki rodzinno-prawne (takie jak małżeństwo, pokrewieństwo, czy przysposobienie) oraz stosunki rodzinno-prawne zależne (takie jak władza rodzicielska, powinowactwo, alimentacja, czy też ustrój majątkowy małżonków). Wreszcie oprócz stosunków podstawowych i zależnych wskazać wspólnie należy tzw. stosunki niezależne. Reprezentatywnym modelem takich stosunków jest w polskim porządku prawnym m.in. alimentacja po rozwiązaniu małżeństwa, czy też alimentacja po rozwiązaniu przysposobienia, a w prawie angielskim odpowiedzialność rodzicielska ojczyrna, bądź macochy wobec pasierba na podstawie umowy o odpowiedzialności rodzicielskiej.

Słowa kluczowe: prawo rodzinne, Wielka Brytania, władza rodzicielska, adopcja

An Agreement as the Source of Parental Responsibility over a Stepchild – a Model Approach on the Example of English Legislation

S u m m a r y

The purpose of this article is to show parental responsibility as a legal relationship, the source of which may be a contract. Because such a case occurs i.e. in the regulations of British law, hence the authors' attention is focused on the analysis of these regulations. The main motive of the work is to say that we are now witnessing the contractualisation of family law. At the beginning of the article, different models of family relations were indicated. It seems that Roman lawyers did not initially see the need for constructing special legal relationships such as parental responsibility or maintenance. All relations between specific members of the family were taken into account in a single cognitive attitude in which elements similar to modern parental authority, alimony and cognition were incorporated. In time, probably, the basic relations (marriage, kinship and adoption) and dependent relationships (relationship of maintenance, parental relationship, spousal relationship, and affinity ratio) began to be distinguished. Finally, it should be pointed out that apart from primary and dependent relations there are independent family relations. A representative model is the relationship between a stepfather or stepmother towards a stepchild on the basis of a parental responsibility agreement.

Keywords: family law, United Kingdom, parental responsibility, adoption

Wojciech Kosior,

University of Rzeszów, Faculty of Law and Administration,
ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, Poland,
e-mail: wojciech.kosior@gmail.com.

Jakub M. Łukasiewicz,

University of Rzeszów, Faculty of Law and Administration,
ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, Poland,
e-mail: j.m.lukasiewicz@wp.pl.